

РЕЦЕНЗИЯ

ЗА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД НА ЛЮБКА НИКОЛАЕВА НАЙДЕНОВА

„ЛИБЕРАЛНАТА (РАДОСЛАВИСТКА) ПАРТИЯ (1908 – 1912 Г.)”

ОТ ДОЦ. Д-Р СТЕФАН МИНКОВ,

**ЧЛЕН НА НАУЧНОТО ЖУРИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА И
НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР” В ОБЛАСТ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ 2.
ХУМАНИТАРНИ НАУКИ, ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.2. ИСТОРИЯ И
АРХЕОЛОГИЯ,**

**ДОКТОРСКА ПРОГРАМА: ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ (НОВА БЪЛГАРСКА
ИСТОРИЯ)**

Любка Найденова е завършила средното си образование в СОУ „Христо Ботев”, гр. Драгоман, а висшето си образование – във ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, специалност „История”. Има богата кариера като педагог и администратор – учител, помощник-директор и директор на училище. Със заповед на Ректора на ШУ РД-10-110 от 14.01.2019 г. е зачислена като докторант в задочна форма на обучение в докторска програма История на България (Нова българска история) с научен ръководител проф. д.и.н. Бисер Георгиев и тема на дисертационния труд: „Либералната (радославистка) партия (1908 – 1920 г.)”. Изборът на темата е логичен предвид декларираните научни интереси на докторанта, но най-вече, предвид обстоятелството, че научният ѝ ръководител е най-изявения специалист и изследовател на дейността на д-р Васил Радославов и радославистите, а също и водещ учен в областта на партийната история. В хода на събирането на емпиричен материал докторантката и нейният научен ръководител преценяват, че хронологичният обхват на дисертацията е твърде обширен и със заповед на Ректора РД-10-685 от 29.10.2020 г. темата е променена в смисъл на ограничаването му – от 1908 до 1912 г., т.е. до началото на войните за национално обединение. Тази стъпка е законосъобразна, навременна и правилна, като последното се доказва от обема и съдържанието на представения за защита труд.

На 14.04.2021 г., със Заповед на Ректора РД-10-221, г-жа Любка Найденова е отчислена предсрочно с право на защита, като междуременно е изпълнила заложените в индивидуалния ѝ план образователни, учебно-методически и преподавателски, и научно-изследователски изисквания. Научният труд е представен на вниманието на колегите от катедра „История и археология”, като е оценен високо, което е видно в изказванията по време на катедреното заседание (проведено на 15.05.2021 г.), както и от представените писмени мнения от видни познавачи на материята. Като логично следствие, дисертационният труд е насочен към публична защита, а административната процедура е спазена пунктуално, според изискванията на нормативните документи.

Дисертацията е структурирана в увод, три глави с общо осем параграфа, заключение, библиографска справка и приложения – общо 444 страници, обем, значително надхвърлящ традиционните изисквания към подобен род изследвания. В

увода е обоснован изборът на темата, ясно и коректно са формулирани целите на дисертационния труд. Приоритетната цел е изследването на организационното развитие на Либералната партия, което предполага отлично познаване на партийния живот в страната и конкретно, на радославистите, в предходните десетилетия. Още в първите редове на изследването прозира заявката за ревизирането на стереотипите по отношение на либералите, създадени от по-ранната генерация български историци, което не е изненадващо, защото научният ръководител на Л. Найденова е един от първите и най-последователни научни работници, които работят за „промяна на тона” по отношение на мястото и ролята на либералите и на д-р В. Радославов в българския политически живот.

В рамките на представената приоритетна цел докторантката си поставя конкретни задачи, които би трябвало да са и акцентите в изложението. В уводната част е дадена заявка, че пред читателя и пред научната общност ще се представи изследване, което чрез традиционните исторически и общонаучни методи ще постигне значими научни приноси – както в издирването, представянето, обобщаването и анализирането на историческите факти, така и концептуални такива, и най-вече – в доказването на значимото място на Либералната партия (радослависти) в българския политически живот в навечерието на войните за национално обединение. По-нататък е направен пространен аналитичен обзор на използваните източници и историография. Л. Найденова е работила с всички централни архивохранилища в България, съдържащи информация за Либералната партия или за изявени нейни дейци – ЦДА, НА – БАН, БИА – НБКМ, както и в някои регионални архиви. При написването на дисертацията активно са използвани дневниците на Народните събрания, спомени и дневници на участници в политическия живот, периодика – особено партийните вестници и списания, публицистични произведения и др. Впечатляващо е количеството на историческите изследвания, използвани при написването на дисертационния труд. Дори и внимателното запознаване с техния списък не може да открие значими пропуски. В края на увода е обоснована структурата на изследването, която съчетава хронологичния с тематичния подход при структурирането на главите и параграфите на изложението.

Първа глава: *„Организационно развитие на Либералната партия (1908 – 1912 г.”* би трябвало да се счита като основна в дисертацията, доколкото споменатата по-горе и от мен приоритетна цел на изследването е именно такава. И като обем тази глава може да бъде определена като централна. Много интересен е подходът на автора за проследяване на еволюцията в организационното развитие на Либералната партия чрез сравнителния подход – сравнението на състоянието на партията в различни етапи от развитието ѝ. Широко са използвани материалите, свързани с подготовката и провеждането на Петия и Шестия конгрес на партията, публикациите в партийния орган в. „Народни права” и др. Партийното развитие е поставено в контекста на вътрешнополитическото развитие и най-вече – в обстановката на подготовка за участието в изборите за XIV ОНС и във връзка с промените в изборителния закон през 1909 г. Доказана е нарасналата тежест на либералите във вътрешната политика, като детайлно е проследено и надлежно доказано увеличаването на броя на либералните дружини и членовете на партията. Във втория параграф акцентът е поставен върху

Шестия конгрес на партията и промените в програмата и устава ѝ, целящи организационното ѝ укрепване. В третия параграф е изследват партийният живот през 1911 и 1912 г. Л. Найденова е издирила много нови данни и с това обогатява значително информацията за вътрешнопартийния живот на радославистите. Приносно е акцентирането върху дейността на Партийната конференция от юли 1912 г. на създаването на взаимоспомагателна каса – първата в България, която има политически характер, според твърдението на докторанта. В тази глава е използвано голямо количество статистическа информация; изложението е уплътнено с много факти за дейността на ръководството и на местните партийни структури. Това води до утежняване на историческия разказ, което обаче може да се „оправдае“ с обстоятелството, че за първи път в българската историография толкова детайлно е изследвано развитието на Либералната партия през този исторически период.

Втора глава: *„Либералите радослависти и вътрешната политика на българските правителства до войните 1908 – 1912 г.“* проследява един динамичен период от българската и балканската история, свързан с периода около обявяването на Независимостта на България през септември 1908 г., кризите, предизвикани от този акт, подготовката и създаването на Балканския пакт. Въпреки че посочените събития са външнополитически, те оказват голямо влияние върху вътрешната политика на тогавашните правителства на Александър Малинов и Иван Евстратиев Гешов, а също и на опозиционните партии, една от които е Либералната. Много интересни са оценките на автора на дисертацията относно реакцията на радославистите за дейността на кабинетите и ролята на цар Фердинанд в българския политически живот. В първия параграф е изследвана дейността на либералите в опозиция на кабинета на Демократическата партия, като отношението е определено като умерено критично.

Отделен параграф е посветен на промените в Търновската конституция през 1911 г. и отношението на радославистите към тях, като добре е обоснована нееднозначната политическа линия, която следват депутатите – либерали по време на заседанията на Великото народно събрание, а също колебанията по отношение на монарха, от когото очакват в близко бъдеще да получат властта.

В следващия, трети параграф, е проследена опозиционната дейност на ЛП в периода от март 1911 до септември 1912 г. Л. Найденова не спестява конюнктурността на някои от позициите на либералите, популизма на лидерите им и определени неправилни идейни постановки и политически действия. Тя използва многобройни документални свидетелства, за да обоснове своите констатации, като по този начин демонстрира ясен научен подход при описването и интерпретацията на историческите факти и събития.

В трета глава: *„Либералната (радославистка) партия и външната политика на България 1908 – 1912 г.“* е направен детайлен срез на отношението на една от най-големите български партии към важните събития от българската външна политика в период, който определя насоките на развитие на България за десетилетия напред. По-горе бе споменато, че в този отрязък от време се изгражда основата на юридически

независимата външна политика в контекста на събития, имащи решаващо влияние върху съдбините на Полуострова, а в по-широк план – на европейската политика и пътя на Стария континент към глобален световен конфликт. Логично първият параграф проследява отношението на либералите към българската Независимост и последвалите я събития около признаването ѝ. В контекста на вътрешнополитическите борби и стремежа да получат властта, лидерите на Либералната партия поддържат становището за водещата роля на монарха в тези събития.

Втори параграф: *„Либералната партия, българският национален въпрос и политиката на Великите сили на Балканите 1908 – 1912 г.”* представя не толкова събитията в европейските вилаети на Османската империя и изострянето на „македонския въпрос”, колкото отношението на опозиционерите – радослависти към политиката на кабинета в тази насока, определяна като пасивна. Именно структурата на изложението в този параграф показва зрелостта на Л. Найденова като учен – събитията от външнополитическо естество са представени като фон, върху който се изгражда разказа за отношението на либералите към националния въпрос и действията на правителствата на А. Малинов и Ив. Евстр. Гешов. Липсата на информация в средите на опозицията за външнополитическите инициативи и преговори около формирането на Балканския съюз изкривява позициите на Либералната партия – това успешно е отчетено на страниците на дисертацията, като г-жа Найденова не спестява и не толкова ласкавите си оценки за действията на партийното ръководство, което свидетелства за дистанцираното ѝ отношение към обекта на изследване – още един признак за научна зрялост. Тя оценява например като сериозна политическа грешка възстановените претенции за Сан-Стефанска България и неотстъпчивостта на либералите от принципа за неделимост на Македония. Въпреки дискуссионността на тази позиция, не трябва да пропускате, че авторът се опитва да защити своята гледна точка и го прави успешно.

В **заклучението** докторантът не повтаря изводите, представени в отделните глави и параграфи, а ги развива, поставяйки акцент върху научните приноси. Това е поредното доказателство, че е преодолян етапът на автоматично пренасяне на информация и анализи и Любка Найденова е усвоила тънкостите на историческата интерпретация, за което можем да я поздравим, а също така и научния ѝ ръководител.

Десетте приложения са интересни и добре обмислени като структура и съдържание; нито едно от тях не е излишно. Представена е диаграма за политическия възход на Либералната партия, в схема е отразена завършената йерархична структура на либералите в края на изследвания период, представени са някои интересни документи и илюстративен материал, които обогатяват текста на дисертационния труд.

Авторефератът на дисертацията отразява в конспективен вид основното съдържание на дисертационния труд. Л. Найденова е приложила в документите, съпътстващи процедурата, списък с четири публикации, една от които под печат. Текстът на тези публикации е интегриран в дисертацията, но в тях има и допълнителна информация, която по една или друга причина не е включена в дисертационния труд,

което е позитивна индикация, че дисертацията е осмислен вариант на няколкогодишен изследователски труд.

Напълно съм съгласен с приносите, които са посочени в съпътстващата конкурсна Справка на приносите. В нея те не са посочени в списък с последваща номерация, а като логично структуриран текст, като първоначално са представени концептуалните, а след това – конкретните приноси. Именно по този начин най-добре могат да се очертаят приносните моменти – от концептуалния принос, съвпадащ с основната цел на дисертационния труд за изследване на *организационното състояние на Либералната (радославистка) партия и неговото значение за политическата ѝ дейност*, през пречупването на действията на либералите през призмата на вътрешнополитическите борби и стремежи да получат властта от монарха, до конкретните фактологически приноси, които са много, предвид това, че изследваната тема до този момент е била в периферията на изследователския интерес на българските историци.

Бележките ми са от формален характер: някои стилистически неточности и технически грешки, които са неизменна част от текста на подобен род изследвания, както и утежняването на места на разказа с прекаленото количество конкретна фактологическа информация, която би могло да се изнесе като бележки под линия или като допълнителни приложения. Видно е, че тези мои бележки не накърняват положителното ми мнение за дисертацията, която е написана в стил, за мен по-скоро класически, отколкото четивен и атрактивен, но все пак удачен за един дисертационен труд.

Посочените достойнства на дисертационния труд, ясно формулираните приноси, които отговарят на реалните приноси на дисертацията, огромното количество документален материал и исторически изследвания, използвани за написването на текста, ясната и логична структура – всичко това ми дава основания да констатирам, че трудът на Любка Найденова е сериозно историческо изследване, надхвърлящо изискванията за дисертация за придобиването на образователната и научна степен „доктор“.

Всичко това ми дава основание да гласувам *положително* за присъждането на ОНС „доктор“ на Любка Николаева Найденова в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност История на България (Нова българска история).

13.06.2021 г.

Гр. Шумен

(доц. д-р С. Минков)